

OBSAHOVÁ STRUKTURA ODBORNÉ PRÁCE

Jiří MIHOLA

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
Pedagogická fakulta
Katedra historie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2008

Barbora ŠRAMEKOVÁ

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
Pedagogická fakulta
Katedra historie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BRNO 2002

DAVID KODIČEK

MASARYKOVA UNIVERZITA
Pedagogická fakulta
Katedra historie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BRNO 2010

Lukáš Novák

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra historie

M U N I
P E D

„Komunismus Jana Žižky je nám zajisté bližší než fašismus císaře Zikmunda.“

K pojetí historie v mládežnických časopisech 70. a 80. let 20. století

Bakalářská práce

Brno 2020

Vedoucí práce:

Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.

Autor práce:

Veronika Janíčková

ANOTACE

Předkládaná bakalářská práce s názvem *„Komunismus Jana Žižky je nám zajisté bližší než fašismus císaře Zikmunda.“ – k pojetí historie v mládežnických časopisech 70. a 80. let 20. století* mapuje výskyt historických článků v dobových mládežnických časopisech. Poukazuje na možné důvody výběru zmíněných historických epoch, sleduje interpretaci historických faktů a případné zkreslení dějinných událostí pro potřeby ideologie. Onu problematiku doplňuje vykreslení tehdejší politicko-společenské situace, které se zaměřuje na postavení médií, roli dějepisu a na význam pojmu propaganda.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mládežnické časopisy, historie, propaganda, komunismus, média, dějepis, ideologie, mládež

OBSAH

Úvod.....	7
1 Metodika	8
1.1 Metodika práce.....	8
1.2 Stručná charakteristika jednotlivých časopisů	8
1.2.1 Mateřídouška.....	9
1.2.2 Ohníček	10
1.2.3 Pionýr.....	11
1.2.4 Pionýrská stezka.....	11
1.2.5 Sedmička Pionýrů	12
1.2.6 ABC mladých techniků a přírodovědců.....	12
2 Historie ve službách ideologie	13
2.1 Postoj komunistické strany k historii.....	13
2.1.1 Výuka dějepisu.....	13
2.1.2 Učebnice dějepisu	15
2.2 Propaganda – součást totalitní mašinérie	17
2.2.1 Pojem propaganda.....	17
2.2.2 Propaganda ve vztahu k dětem	18
3 Vliv médií a jejich funkce.....	21
3.1 Média v 70. letech.....	22
3.1.1 Závan svobody jako předzvěst utužení socialismu	22
3.1.2 Poučení a opatření na začátku 70. let.....	23
3.2 Média v 80. letech.....	25
3.3 Vývoj dětských časopisů od roku 1948	26
4 Historické momenty prezentované v dětských časopisech 70. a 80. let	28
4.1 Pravěk a starověk	29
4.2 Husitství	31
4.3 Zámořské objevy, rozvoj vynálezů a vědy	35
4.4 České národní obrození a důraz na češství	37
4.5 Vlastní historie strany, významná výročí a osobnosti	39
4.6 Protinacistický odboj	41
4.7 Shrnutí.....	45
Závěr	47
Prameny a Literatura.....	49
Přílohy.....	55

ÚVOD

Běžnou situací v dětství, mládí a dospívání mých rodičů s pravidelných scénářem bylo kupování časopisů pro mládež. Mezi oblíbené tituly patřil především Čtyřlístek či „ábičko“, oba časopisy se však i přes svůj vysoký náklad staly nedostatkovým zbožím, a často tedy patřily „pod pult“, poněvadž rodinní příslušníci či prominentní zákazníci měli přednost před běžnou populací. Zbývaly tak jiné tituly, často však ne tolik oblíbené a čtivé. I přesto měly poměrně vysoký náklad, poněvadž byly odebírány povinně do škol a měly být dostupné pro každého. Výběr byl tedy omezený a často nedostupný a tedy ten, kdo chtěl získat toto nedostatkové zboží, si musel velmi brzy přivstat. Děti a mládež se dostávaly do styku s periodiky, která podléhala stranické kontrole, a proto i historie v nich zprostředkovaná mládeži musela být nezávadnou. A především o této problematice pojednává moje práce. Viděno dnešním prizmatem se zdá výše vylíčená situace až úsměvná, zvláště s přihlédnutím k rozvoji technologií a dostupnosti k informacím. Avšak vyprávění a osobní zkušenost mých rodičů, potažmo prarodičů, kteří pro svoje děti časopisy sháněli, podnítila více moji zvědavost a touhu stát se na chvíli čtenářem v kůži dítěte oněch časopisů 70. a 80. let minulého století, který však bude na daný problém nahlížet s kritickým přístupem.

Cílem práce je zmapování článků, rubrik, komiksů či obrázkových příloh, který se jakýmkoliv způsobem dotýkají historie, či o ní pojednávají. Tento nashromážděný materiál dále uspořádat do tematických celků, jenž mi vytvoří otázku, na kterou chci odpovědět, a svoji odpověď zdůvodnit na základě zdrojů korespondujících s tehdejší společensko-politickou situací. Otázka, kterou si během krystalizování daných historických témat pokládám, zní: Proč zrovna dané téma zpracované určitým způsobem bylo pro tehdejší režim relevantní? Je to náhoda či promyšlený ideologický nástroj?

Samotné práci s prameny předchází širší uvedení do problematiky, abychom se lépe orientovali v dobových reáliích či tehdejší atmosféře, a protože práce staví především na informacích z časopisů, nahlédneme pod pokličku pozice československých médií. Dotkneme se tedy všech oblastí, které jsou pro práci relevantní a souvisí s ní. O podrobnějším postupu a metodice práce se však dozvíme v další kapitole, která se zaměřuje na konkrétní postup při práci a zpracování pramenů.

doba již poměrně časově vzdálená, a proto docházelo k poměrně snadnému a častému využívání či překrucování pro svoji potřebu.

Společné rysy zkoumaných období lze pozorovat v ideálu dosažení beztřídní společnosti, v akcentaci nejchudších vrstev obyvatelstva, ve společném vlastnictví, ale také snaze o společenskou revoluci. Tuto stručnou charakteristiku můžeme pozorovat ve článku Mateřídoušky napsaném u příležitosti 565. výročí Žižkovy smrti, kde autor píše, jaké ideály Žižka zastával a byl pro ně spolu s dalšími husity ochoten bojovat: „... *ti všichni bojovali za učení mistra Jana Husa, kazatele, který hlásal, že lidé se nemají dělit na bohaté a chudé, že jeden člověk nemá vládnout druhému, a byl za své učení v roce 1415 upálen.*“¹ O stejném výročí, avšak tentokrát Husovy smrti, referuje také časopis ABC, který této vzpomínce věnuje článek týkající se oprav a úprav domu v Kostnici, kde Hus před svou smrtí pobýval.²

Motiv husitství se objevoval v několika časopisech a byl pojat tak několika způsoby. Často se toto téma objevovalo v obrázkovém vyprávěcím zpracování komiksového rázu, ale také v rubrice věnované spíše poučnému a edukativnímu cíli.

Husitství ale sekundárně sloužilo také ke skrytému vyjádření odporu proti církvi, která je v souvislosti s Janem Husem často zmiňovaná a fakticky je jí dáována odpovědnost za smrt Jana Husa. Tento často opomíjený fakt se objevuje na mnoha místech a různých zpracováních Husova příběhu – například i ve výše zmíněném příspěvku o Husovi v ABC celý článek začíná vykreslením dobové atmosféry, kdy nejvyšší církevní hodnostáři po konání slavnostní mše poslali Husa na hranici.³ Úloha katolické církve na Husově smrti je samozřejmě neoddiskutovatelná, lze se na ni ale dnes dívat spíše pohledem historickým než ideologicky anticírkevním, a to i díky mnohým snahám o narovnání křivd papeže Jana Pavla II.⁴

Zajímavostí je také využití husitství na obranu češství. V pravidelné rubrice Mateřídoušky nazvané Obrázky z českých dějin, která je velmi poutavá svojí obrazovou a vyprávěcí formou, je král Zikmund právě v příběhu o Husově cestě do Kostnice označen jako „německý král“

¹ *Mateřídouška se ptá*. Mateřídouška. Praha: Mladá fronta, roč. XLVI., č. 2, 1989, s. 24

² PILNÝ, Martin. *Po 565 letech*. ABC. Praha: Mladá fronta, roč. XXIV., č. 24, 1980, s. 34

³ Tamtéž, s. 34

⁴ MIHOLA, Jiří. *An end to myth and stereotypes? Concerning problems, new works and interpretations in czech*

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zmapovat historické momenty, které se objevovaly ve zmíněných časopisech 70. a 80. let 20. století. Po tomto zmapování výskytu historie v článcích, rubrikách či komiksových příbězích jsem hledala společné jmenovatele, pod které by se většina zmapovaných příspěvků dala rozčlenit. Vzniklo tak šest historických kategorií či etap: pravěk a antika, husitství, zámořské objevy, národní obrození, vlastní historie strany a protinacistický odboj. Některá témata byla očekávaná více, jiná méně.

Nebylo překvapením, že mnoho prostoru a pozornosti se dostávalo především husitství, někdy čistě informativně, občasně i s ideologickým srovnáním beztřídní společnosti či jiných paralel. Stejně nepřekvapivým byl důraz na informovanost o vzniku komunistické strany, Sovětského svazu a jiných významných výročí a připomínek. Očekávaným výskytem se pyšnil také protinacistický odboj a apel proti fašismu. Oproti tomu velkou četností mě překvapilo období starověku, které se stalo velmi oblíbeným a věrným tématem napříč všemi tituly časopisů.

Pokud se zaměřím na ideologicky či propagandisticky pojatou stránku oné historie, zde došlo k rozporuplným výsledkům, které lze interpretovat ve více rovinách. Bylo zřejmé již před začátkem výzkumu, že síla, četnost i způsob ideologického působení nebude zdaleka tak dominantní, jako tomu bylo v letech 50. Často byly tedy ideologické prvky upozaděny a působily mnohem skrytěji, latentněji a nepříliš zřejmě. Na první pohled jako by stranické agitace ubývalo, což bychom mohli jistě označit za pozitivní trend. V tomto ohledu jsem ale shledala v jejich skrytém působení „tajnou zbraň“, která mohla mít na mysl dětí a mládeže výrazný vliv. V rámci jednotlivých titulů byla propaganda rozmístěna spíše v časopisech spojených s pionýrskou organizací, nejvíce znatelnou se mi jevila v časopisu Pionýr. V rámci studia učebnic dějepisu jsem u učebnice vydané v období „pražského jara“ předpokládala razantní změnu a odstup od dřívějších zpracování učebnic, jenž byly plné demagogie a lži. To se však během mého zjištění neprokázalo, učebnice kopírovala svá předchozí vydání a domnívám se tedy, že pravdivý obraz historie velmi často závisel na výkladu samotného učitele.

Co se týče možného využití této práce v budoucnu, vidím cestu v zaměření se na konkrétní

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

ABC mladých techniků a přírodovědců: zábavně naučný čtrnáctideník pro chlapce a děvčata
1970, 1980, 1985

Mateřídouška: časopis pro malé čtenáře, 1951, 1952, 1972, 1973, 1974, 1980, 1981, 1984,
1985, 1989

Ohníček: časopis československých dětí, 1975, 1981, 1983

Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež, 1970, 1973, 1978, 1979, 1980, 1981, 1983, 1984

Pionýrská stezka: měsíčník pro dobrodružství, poznání, přírodu a sport, čtení pro kluky i holky,
1980, 1981, 1982, 1985

Sedmička Pionýrů: čtení pro chlapce a děvčata na sedm dní, 1987, 1988

DOHNAL, Miloň. *Dějepis experimentální učebnice pro 8. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 190 s.

Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě: Helsinky 1975. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1975, 122 s.

HYKEŠ, Pravoslav. *Funkce časopisu pro děti a mládež*. Štěpnice: kritická revue tvorby pro děti a mládež. Praha: Práce, 1949, roč. II., č. 6-7.

CHARVÁT, Jaroslav. *Světové dějiny: učebnice pro 1. a 2. ročník středních všeobecných vzdělávacích škol a 1. ročník středních odborných škol*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, 569 s.

Internacionální a vlastenecká výchova v dějepisném vyučování na sovětských školách.

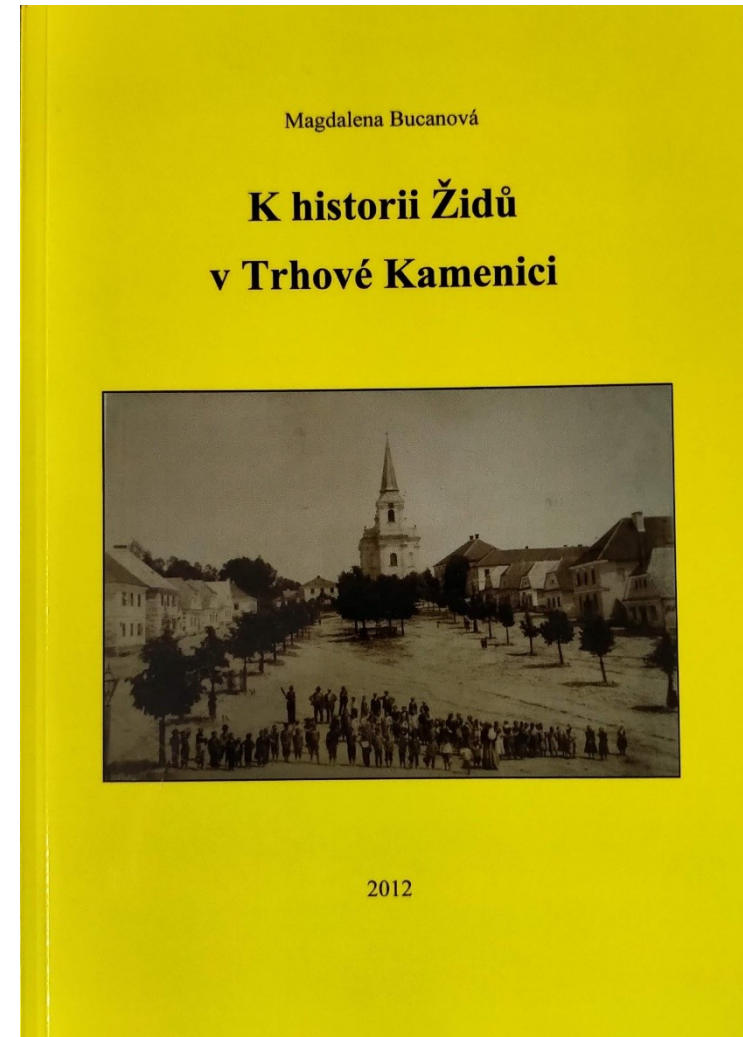
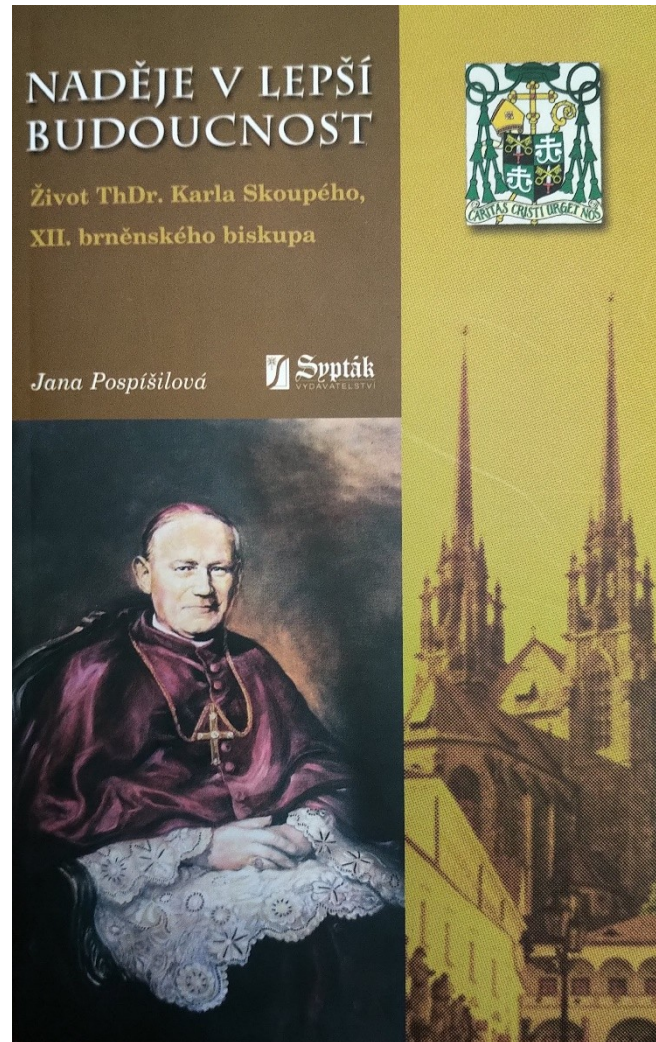
Dějepis ve škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, roč. XXVII., č. 2.

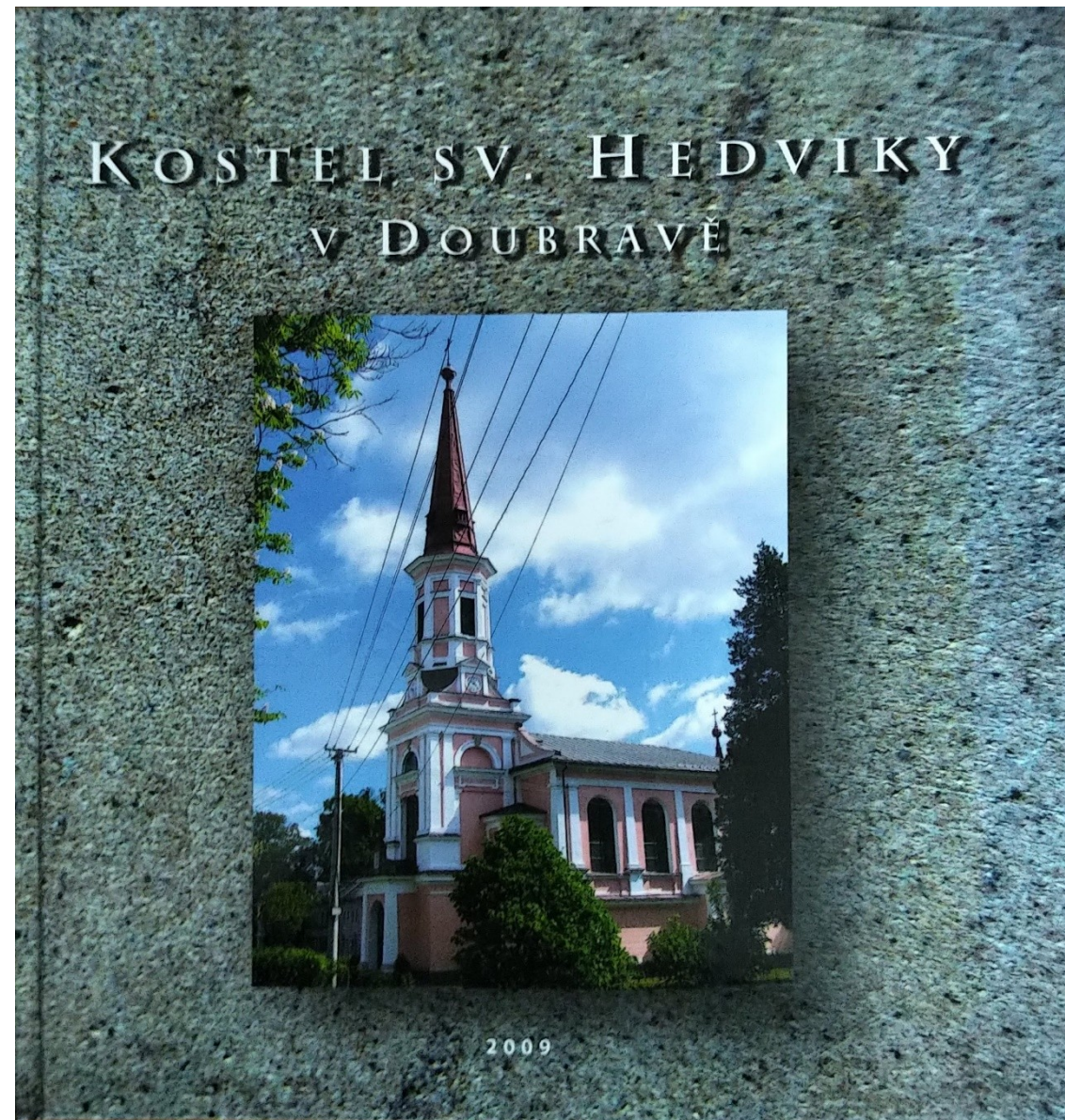
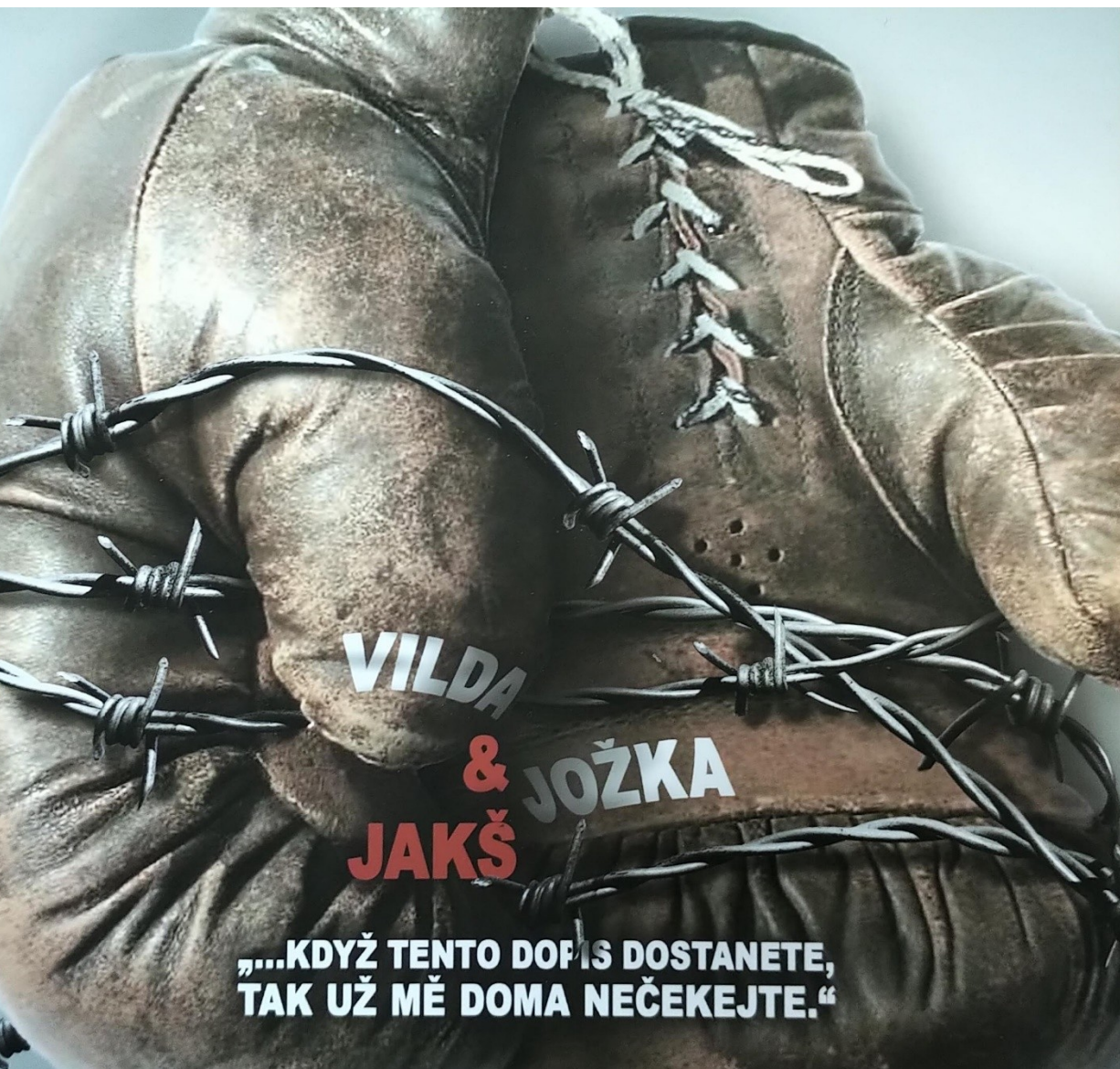
PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Vyjádření důrazu na české národní obrození ve vykreslení životního příběhu Karla Havlíčka Borovského (Mateřídouška)

Příklady prací publikovaných studenty katedry historie PdF MU

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Velká francouzská revoluce

ve vztahu k vědě,
pedagogice,
náboženství a kultuře

Editor: Jiří Mihola

BRNO 2005

BARBORA MATUŠKOVÁ

DVĚ PODOBY LUDVÍKA XVI. SE ZAMĚŘENÍM NA FORMOVÁNÍ JEHO OSOBNOSTI PŘED NÁSTUPEM NA TRŮN

Ludvík XVI., francouzský král z rodu Bourbonů, vládl v letech 1774–1792. Politika a vládnutí jej však příliš nezajímaly. Raději se věnoval manuálním pracím a volný čas trávil na lovu. Byl slabý, nesmělý a nedokázal prosadit svou vůli. Jeho manželka, Marie Antoinetta, se naopak ráda zviditelňovala a charakterově byla pravým opakem svého muže. Oba dva skončili svůj život na popravišti v pohnuté době Velké francouzské revoluce.

I tak by mohla vynírat zjednodušená charakteristika tohoto francouzského krále, pokud se budeme držet tradičního podání. O jeho vládě a panování najdeme samozřejmě v literatuře řadu podrobnějších informací. Můj hlavní zájem ale směřuje do doby, kdy Ludvík prožíval první etapu svého života, kdy dětskýma očima a rozumem vnímal, jak jeho zemi vládne dědeček Ludvík XV., a jak se postupně začal připravovat na možnost, že by jednou on sám mohl dosednout na francouzský trůn. Když mu bylo jedenáct let, možnost se změnila v realitu. Ludvík se stal po smrti otce a bratra korunním princem – dauphinem. Na jeho výchovu byl tímto okamžikem brán ještě větší důraz.

Byl Ludvík dostatečně připraven na to, aby ztělesňoval panovníka absolutistické monarchie? Pokud ne, vina padá na hlavu těch, kteří bděli nad jeho výchovou. Pokud však ano, proč neuspěl? Netroufám si přinést na dané otázky jasně formulované odpovědi, ale ráda bych alespoň vnesla do problému nové náhledy, jež by mohly do budoucna ovlivnit mnohdy velmi omezené a většinou jednostranně kritické hodnocení Ludvíka XVI.

Opírám se zejména o materiály Historického muzea ve Slavkově. Ve zdejší Kounicově knihovně jsem našla dva svazky z 18. století s pedagogickou tematikou. V prvním případě se jedná o dílo Directions pour la conscience d'un roi (Duchovní cvičení určená králi), jehož autorem byl arcibiskup de Cambrai-Fénélon. Preceptor Ludvíka XVI. jej při výchově použil jako studijní předlohy. Druhá kniha nese název Manuel de morale (Výchovná příručka) a byla napsána pro Ludvíkova bratra vévodu d'Artois, aby jej formovala po morální stránce. Dalším cenným pramenem mi byly Paměti Ludvíka XIV., jejichž četba byla dospívajícímu Ludvíkovi XVI. vřele doporučována. Měl v nich nalézt vzor dobrého vládce.

Kromě zmíněných pramenů jsem čerpala výhradně z francouzské literatury a největším přínosem mi byla práce francouzské autorky P.de Coursac nazvaná L'éducation d'un roi: Louis XVI (Výchova Krále Ludvíka XVI.)

HISTORICKÝ OBZOR

UVNITŘ ČÍSLA:

Jan Kočvar: Zásas o Koreu.
Čínsko-japonské soupeření
1868-1895

Miroslav Šedivý: Metternich
a idea konference ve Vídni
v roce 1839

Martina Heranová: Diplo-
matická jednání před mnichov-
skou konferencí 1938

ROČNÍK 17

BŘEZEN - DUBEN

3/4 2006

ČASOPIS PRO VÝUKU DĚJEPISU A POPULARIZACI HISTORIE

MARTIN CEMPIREK

**Zásobovací systém francouzské
armády a tažení roku 1805**

Z historie a současnosti vinařství
v Moravské Nové Vsi

Eva Víšková

Jezuité a Brno

SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ INTERAKCE
KOLEJE A MĚSTA (1578–1773)

STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO
ARCHIV MĚSTA BRNA
2013

NOTA BENE. Zápisky hospodáře brněnské jezuitské koleje z roku 1703

JAKUB JÍRŮ – VLADIMÍR MAŇAS

Tištěné hospodářské kalendáře raného novověku představují potenciálně cenný typ pramene. Již v 16. století kalendáře obsahovaly předtištěné formuláře k zaznamenávání každodenních vydání a také prázdné stránky. S prázdnou stránkou náležející ke každému týdnu mohl majitel kalendáře naložit dle své potřeby a uvážení.¹

Z množství hospodářských kalendářů, které se nacházejí ve fondech Moravské zemské knihovny, se dle dosavadního nesystémového průzkumu jeví jako nejzajímavější *Kalendář hospodářský a kancelářský* na rok 1703, vydaný olomouckým tiskařem Ignácem Rosenburgem.² Vzhledem k charakteru četných výpisků totiž tohoto kalendáře jakožto soukromého zápisníku využíval pomocník prokurátora (hospodářského správce) brněnské jezuitské koleje.³

Tuto důležitou funkci zastávali laičtí bratři a nejinak tomu je i v případě brněnského exempláře. Jeho majitel se přímo o sobě zmiňuje jen v souvislosti se zahájením duchovních cvičení dne 26. srpna. Osmidenní exercicie byly povinné pro všechny členy řádu, tedy i pro laiky. Podle personálních katalogů Tovaryšstva zastával úřad prokurátora pomocníka (*socius procuratoris*) v daném roce 1703 jistý Václav Březina, kterému o rok později příslušela také funkce *socius exeuntium*.⁴ Březina tak měl za úkol doprovázet spolubratry, když některý z nich z nějakého důvodu opustil brány koleje. Řádové stanoviny totiž přímo zakazovaly, aby jezuita vycházel z koleje sám, bez doprovodu některého ze svých bratří.

Brněnský *Kalendář hospodářský a kancelářský* představuje jak cenné svědectví o důležitosti funkce prokurátora pomocníka obecně, tak přináší poměrně ojedinělé

1 – Jelikož se studie nezabývá primárně tištěnými kalendáři, ale obsahem konkrétního brněnského exempláře z roku 1703, je obecná problematika zestručněna na nejvyšší možnou míru. Podrobněji viz Bláhová, Marie: *Historická chronologie*. Praha 2001, s. 171–173; Voit, Petr: *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha 2006, s. 426–427.

2 – Krzykowski, Krzysztof: *Kalendář hospodářský a kancelářský. Ku potřebě pánům, ouředníkům, písařům, prokurátorům, měšťanům, kupcům, a obchody všelijaké vedoucím...* Olomouc 1702. MZK v Brně, sign. ST2-0004.303 (1703). *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Praha 1925–1967; *Dodatky*. Praha 1999–2010, č. 4581.

3 – Šotola, Jaroslav: *Zrušení jezuitského řádu v českých zemích. Kolektivní biografie bývalé elity (1773–1800)*. Disertační práce, Fakulta humanitních studií UK. Praha 2005, s. 272–277.

4 – Za tyto informace stejně jako za další konzultace jsou autoři zavázáni P. Miroslavu Heroldovi, S.J.

100 LET HLOHOVECKÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

1912 – 2012

OBEC HLOHOVEC

Vít Karasiewicz   Zbyšek Šustek   Martin Klim

ODBĚRNÍ POUKAZY TUZEXU

Moravská zemská knihovna Brno

